

*Dygder och odygder
Värden och livshållningar i äldre tid*

Ansökan om fortsatt stöd till forskningsnätverket ”Livshållningar: idéer, dygder och värden” inom ramen för områdesgruppen för forskning om det ”förmoderna”

Inledning

Undertecknade, professor Catharina Stenqvist (CTR, Lunds universitet) och forskare Marie Lindstedt Cronberg (Historiska institutionen, Lunds universitet) har erhållit medel från RJ för att initiera ett forskningssamarbete kring livshållningar före det moderna. Vi har framgångsrikt samlat en välfungerande, tvärvetenskapligt sammansatt grupp forskare, som var och en inom sitt respektive forskningsområde berör etiska och existentiella frågor i äldre tid. Vi har sammanfört gruppen, som består av ett tjugotal forskare, vid två tvådagars-konferenser. Vid den första initierande konferensen presenterade var och en sin forskning inom området som därefter diskuterades i gruppen. Efter detta första idéutbyte har deltagarna gått vidare och författat vetenskapliga texter inom nätverkets tematik, som lagts fram och diskuterats på nätverkets andra tvådagars-konferens. Vi har därefter publicerat forskningsresultaten i en gemensam antologi *Förmoderna livshållningar. Dygder, värden och kunskapsvägar från antiken till upplysningen*, som utkom på Historiska Media/NAP i december 2008. Vi bifogar denna antologi i 2 exemplar.

Vi ser en stor potential i ett fortsatt samarbete inom forskarnätverket och det är deltagarnas önskan att samarbetet och kunskapsutbytet ska fortlöpa under ytterligare en tvåårsperiod, samtidigt som vi önskar integrera nya forskare i gruppen med kompetens och pågående forskning inom fältet.

Den nya satsningen

I den före jul publicerade antologin *Förmoderna livshållningar* förs en principiell diskussion kring begreppet ”livshållning” samt diskuteras olika livshållningar under förmodern tid. Vi önskar nu fördjupa denna diskussion genom att istället förhålla oss till begreppsparat *dygd och last* i äldre tid samt problematisera det.

Begreppen dygd och last förekommer i ymnigt mått under såväl antik som kristen tid. Dygd och last är därför en naturlig ingång till att undersöka olika människosyner och hur etiska frågor förbinds med olika uppfattade kvaliteter hos människan. Är människan själv ansvarig för vem

hon är eller finns det en ”förklarande” andlig eller annan bakgrund? Är hon främst dygdig i förhållande till det gudomliga medan laster går i dagen i förhållande till människor? Vi vill med hjälp av begreppsparet dygd och last problematisera mötet mellan antikt och kristet, vem människan är, vad som är tidlöst och bundet av tid, vad som är dygdigt, och ställa frågan om när dygden upphör att vara dygd och slår över i sin motsats. I vad mån rör vi oss bland glömda och gömda livshållningar när vi talar om dygder och laster?

Vad som är ont och gott utgör en etisk bedömning utifrån tidsbundna värderingar. Vad som anses som ”gott”, ”rätt” och ”lovvärt” i en moralisk dimension har sedan klassisk tid relaterats till ”dygder”, medan det ”onda” i en given tid knyter an till ”laster.” En ofta förbisedd men intressant aspekt av dygder och laster är att de är uttryck för moraliska egenskaper men också för *känslor*. Då känslan knyts till dygd har den oftast ansetts berömvärd, då den knyts till last är den klandervärd. Vi vill här gå vidare och diskutera den känslodimension som vidhäftar dygd och last, men också vilka moraliska dimensioner som knyts till ”känsla”. Varför anses t.ex. somliga känslor som fula och klandervärda medan andra uppfattas som fina och högstämda.

Ytterligare en iakttagelse är den att dygden balanserar på en skör tråd. En missbrukad dygd kan slå över i sin motsats och eventuellt kan något liknande sägas om last. Här kan sägas att den balanserande dygden enligt antikens dygdelära är ”mått”. I kristen klostermiljö var man medveten om att dygder kunde missbrukas och i så fall tjäna djävulen istället för det goda. Iakttagelsen att dygd och last kan slå över i varandras motsatser är bland annat problematiserad inom det som i etiken benämns för *sinnelagsetik*. Sinnelagsetiken är just förbunden med vad som är dygdigt och inte dygdigt. Goda avsikter kan medföra icke önskvärda konsekvenser och trots onda avsikter kan en handling likväl komma att innebära något gott. Hur kan detta förstås och vad finns för resonemang kring det i förmodern tid?

Vi vill vidare lägga ett *genusperspektiv* på frågorna kring dygd och last. Är vissa dygder reserverade för kvinnor medan andra förknippas med män? Om så, varför finns dessa skillnader och vad säger de om olika synsätt kring kvinna och man?

Genom kristendomen omstöps antikens dygder och laster så att de även kommer att omfatta ett kristet perspektiv på hur en människa ska vara och verka utifrån religionens ståndpunkt. Här berörs den definitionsakt som den kristna kyrkans besuttit inom vår kulturkrets – den makt att definiera handlingar, åsikter och mänskliga drivkrafter som onda – eller som goda, som dygd eller som last och synd. Det som uppfattats som ont, last och synd har sedan medeltiden i stor utsträckning sammanfallit med vad som stått i strid mot kyrkans program, dvs. att skapa ett samhälle grundat på den kristna läran, och kyrkans tidsbundna uttolkningar av denna lära. Frågan

uppenbarar sig: fanns det utrymme för en annan värdeskala än den kristna från medeltiden till upplysningen inom vår kulturkrets?

Konklusion: Temat

Nätverket kom, som nämnts, i sin första antologi att framför allt cirkla kring olika dimensioner av begreppet *livshållning*, som inte enbart står för värdestruktur och föreställningsvärld, utan också för mänsklig praxis och attityder till livet, subjektet, socialt umgänge, makt och kunskapssökande. I den andra antologi som nu planeras vrider vi således fokus något mot *dygder och odygder* (laster) i förmodern tid. Temat kan som antytts problematiseras bland annat på tre sätt:

1. genom att vi anstränger oss att med hermeneutisk metod nå de föreställningar om ont och gott, rätt och fel som funnits i olika samhällsskikt under perioden från antiken till upplysningstiden, samt de eventuella förändringarna inom den tidsramen
2. genom att förmoderna dygder-odygder kan perspektiveras visavi våra uppfattningar om rätt, gott, orätt, ont i det moderna samhället
3. genom att vi upptäcker att somliga dygder eller odygder kanske är dolda, eller rentav glömda idag, och ställer frågor kring varför det är så.

Vår huvuduppgift ligger självfallet under nr 1. men i våra diskussioner liksom i den PM av Eva Österberg och Kjell Blücker som inledde OFFF-satsningen ligger hela tiden vikten av att också ge perspektiv på vår egen tid, genom en ökad och mer nyanserad kunskap om förmodern tid.

Genomförande

Vi ansöker om medel för att samla forskare på fältet ”Dygder och odygder. Värden och livshållningar i förmodern tid”, först till en introducerande tvådagarskonferens, av kostnadseffektiva skäl förlagd till Historiska institutionen i Lund, där kostnaden i första hand omfattar resor för tillresta forskare, samt förtäring. Vid detta första möte i gruppen bidrar varje deltagare med presentation av sin forskning på området ”dygder och odygder” med åtföljande diskussioner. Ca sex månader senare samlas gruppen på nytt och deltagarna lägger fram nyproducerad forskning i form av preliminära texter som diskuteras i gruppen. Denna konferens löper över två dagar och är förlagd till en konferensanläggning i Skåne för att minimera reskostnaderna. Arbetet förväntas utmynna i en bok.

Vi söker även medel för att internationalisera perspektivet genom att invitera en *gästföreläsare*. Vi hoppas i första hand på att kunna invitera professor Sverre Bagge, ledare för Centre for Medieval Studies i Bergen, Norge, som är ansvarig för ett stort medeltidscentrum där. Alternativt

avser vi att bjuda in den framstående kulturhistorikern Peter Burke, verksam vid Cambridge, England.

Vi ansöker även om *medel för projektets ledare och koordinatörer för vardera en månads tjänst* för planering av verksamheten och för redaktörsarbete i samband med att nätverkets forskning sammanställs och publiceras.

Deltagare och ny forskning

Vi avser preliminärt att invitera följande forskare, varav en del redan nu skisserat kommande forskningsprojekt inom nätverket ifall samarbetet skulle få en fortsättning:

Björn Badersten, universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund, forskar kring gott och ont, bland annat utifrån en analys av Machiavelli. Hos denne finns en intressant spänning mellan det goda och det onda i karaktärsetisk livshållningsmening, tydligt uttryckt i kontrasten mellan "Discorsi" och "Il Principe". Där "Discorsi" ger uttryck för det goda och för goda livshållningar, i bemärkelsen moraliskt önskvärda, ger "Il Principe" uttryck för något annat, som kan förstås som ont. Här finns även en komplex samverkan mellan det onda och det nödvändiga, ett nödvändigt ont, som kan förstås som något gott.

Charlotte Christensen-Nugues, avser att forska om "tvång och rädsla" som äktenskapshinder i den medeltida kanoniska lagen. Hon avser att undersöka Tomás Sánchez *De Sancti Matrimonii Sacramento* från 1602. Centralt i Sánchez diskussion är frågan om hur barns relationer till, och förpliktelser mot sina föräldrar inverkar på samtyckets frihet. Hur ska hot och tvång bedömas i samband med den "vördnadsfulla rädsla" som ungdomar kan (och bör) känna i förhållande till sina föräldrar?

Christopher Collstedt, fil. dr, forskare vid Historiska institutionen i Lund, forskar om ärans funktion och betydelse inom den (natur)vetenskapliga kulturen i Sverige under 1700-talets andra hälft utifrån det pågående samtalet mellan ledamöterna i Kungl. Vetenskapsakademien. Collstedt pekar på förhållandet mellan ära, vetenskap och sanning i tidigmodern tid. I första hand värderades och etablerades uttalanden om isberg, kometer, människors anatomi osv. som sanna i relation till den talandes sociala position och moraliska karaktär och inte utifrån vad som höll för empirisk prövning (S. Shapin).

David Dunér, fil. dr, verksam vid institutionen i idéhistoria planerar att forska om "insekter och insikter" och hur insekter i den emblematiske traditionen utgjorde dygdemönster för människan. Han undersöker även loppor och löss i fråga om hygien, renlighet och hälsa och hur detta inverkar på livshållningar och moraliska uppfattningar. Dunér önskar undersöka sambandet mellan livsmiljö och livshållning.

Kenneth Johansson, doktorand vid Historiska institutionen i Lund, avser att studera tålmodet, *patientia*, från den tidiga kristna teologins försök att omforma denna antika dygd – där *patientia* vävs samman med kroppens och pinans historia, fram till renässansens mer sekulariserade användning av begreppet. Johansson analyserar samtida berättelser såsom Thomas från Aquinos inflytelserika berättelse om tålmodet och berättelsen om *Griselda*, ca 1350.

Bo Lindberg, prof. vid Inst. för idéhistoria och vetenskapsteori i Göteborg, avser att forska om det stoiska. Stoicismen är definitivt en livshållning nära länkad till klassiska dygder, och kanske den

mest artikulerade i tidig-modern tid.

Marie Lindstedt Cronberg, fil. dr, forskare, avser att undersöka talet om laster och talet om dygd i den tidigmoderna dömande verksamheten. Hur och i vilka sammanhang tillämpades och applicerades föreställningar om last och dygd i hovrätternas dömande verksamhet på 1600-talet?

Annika Sandén, fil. dr i historia, verksam vid ISAK, Linköpings universitet, avser att forska om den lutherska ärkebiskopen Abraham Angermannus och hans kända och brutala resa genom socknar och utmarker år 1596. Han var tillsatt av hertig Karl för att inpränta den nya läran och stävja det onda, dvs. det traditionella religiösa bruket ute i bygderna. Han riktade sin gärning mot att spåra det onda, straffa och rätta för att återställa landets säkerhet och Guds goda ordning. Hans goda avsikter blev mer grandiosa för varje socken han besökte men havererade i våld och förnedring tills kungen som tillsatt honom satte stopp. Hur motiverade han sina beslut och gärningar och mot vilka argument stoppade kungen den energiske biskopen?

Catharina Stenqvist, prof. i religionsfilosofi vid CTR, Lunds universitet, avser att undersöka den kristna monastiska traditionens praktiserande av tystnad. Ord förbundna med tystnad i ett monastiskt sammanhang är kontemplation, inre bön, ensamhet, mörker, ödmjukhet, avskildhet, asketism och i synnerhet gemenskap med Gud. Det monastiska livet är en tystnads kultur. Men om budet om tystnad drivs in absurdum kan den bli förtryckande eller t.o.m. bli till uttryck för människofientlighet istället för en eftersträvansvärd kärlek till andra människor. Och varför har tystnaden reserverats för de gudfruktiga medan ljudet har kommit att associeras till de gudsfientliga och de av Gud ignoranta. Vilka känslor är förbundna med tystnad eller att vara tyst: godhet, blygsel, rädsla, aggressivitet, eller tänker vi oss att tystnad är ett känslobefriat område?

Eva Österberg, prof. emerita i historia, Lunds universitet, avser att forska om ”När livet hotas. Medeltidens allmoge och den onda världen”. Hon fokuserar på allmogens värderingar och uppfattningar om gott och ont, rätt och orätt så som de kan analyseras utifrån böndernas protester i vissa lägen. Bland medeltida värden som ofta artikulerades i olika samhällsgrupper var frihet, samförstånd, rättvisa och fred/frid (*libertas, concordia, justitia, pax*) men det kan diskuteras vad som i sociala konfrontationer låg bakom dessa begrepp och hur de stöttades av andra dygder. Omvänt kan man utifrån allmogens protester mot det de ansåg vara ont, eventuellt skönja deras bild av det goda.

Joachim Östlund, fil. dr, forskare vid Historiska institutionen i Lund, avser att forska om robinsonader. Daniel Defoes äventyrsroman *Robinson Crusoe* (1719) blev en succé i Europa. Defoes förtjänst var att han förband den pikareska äventyrsromanen med ett moraliskt-puritanskt uppbyggelseprogram. I en robinsonad kan man följa svensken Landcronas liv och resa som kantas av ständiga prövningar och hinder, av våld, bedrägerier, sexuella frestelser och kval, men också av den stora kärleken. Med erfarenheterna växer samtidigt Landcrona som människa. Utifrån nätverkets tema kring dygder och laster avser Östlund att analysera berättelsen om Landcrona. Tre begrepp sannfärdighet, ståndaktighet och lycksalighet skall stå i centrum för undersökningen och frågan är vilken betydelse begreppen tillskrivs. Syftet är att undersöka äventyrsromanens metod att pröva egenskaper och utforska olika moraliska värden, samt att tolka dess moralfilosofiska positionering i samtiden.

Förteckning över ytterligare forskare som nätverket avser att ta kontakt med:

Ronny Ambjörnsson, prof. emeritus, Umeå universitet.

Peter Aronsson, prof. som forskat om dygder och dygdetiska föreställningar över tid.

Andreas Hellerstedt, doktorand i idéhistoria i Stockholm, forskar i sitt avhandlingsarbete om ödesföreställningar i de stora krigens Sverige.

Karin Johannisson, professor i idéhistoria i Uppsala, med en vetenskaplig produktion om bl.a. nostalgins och melankolins historia

Eva Kärfve, universitetslektor i sociologi, har forskat kring riddardiktning (Parsifal) och häxor i tidigmodern tid. Parsifal-gestalten kan tolkas som en berättelse om individens utvecklingsgång, från laster och odygder till dygd och självinsikt.

Anna Nilsson, doktorand, vid Historiska institutionen i Lund, forskar om lyckan.

Andreas Nordlander, (CTR) doktorand vid Centrum i Teologi och religionsvetenskap, i Lund, skriver om sexualitet som dygd och last hos Augustinus.

Mikael Pettersson, doktorand vid Historiska institutionen i Lund, forskar om föreställningar om övernaturlig beblandelse i 1600-talets Sverige.

Anders Piltz, professor emeritus i Latin, har forskat kring bland annat medeltidens lärda värld.

Leif Runefelt, forskarassistent, vid Historiska institutionen i Stockholm, har forskat om Hushållningens dygder. Affektlära, hushållningslära och ekonomiskt tänkande under svensk stormaktstid.

Yvonne Maria Werner, prof. vid Historiska institutionen i Lund, har forskat om folkliga mentaliteter i tidigmodern tid, och med ett forskningsintresse för olika aspekter på religionens område.

Vad vi vill åstadkomma

Vår målsättning är således att fortsätta samarbetet och kunskapsutvecklingen inom nätverket kring livshållningar före det moderna, under ytterligare en tvåårsperiod, att fördjupa perspektivet och att öppna upp nätverket för nya forskare från olika discipliner. Vi ansöker om medel för att arrangera två forskningskonferenser och för att invitera en internationell gästföreläsare. I förlängningen avser vi att publicera nätverkets forskningsresultat i bokform i slutet av 2010.

.....
Forskare fil.dr Marie Lindstedt Cronberg

.....
prof. Catharina Stenqvist

.....
Prefekt Historiska institutionen, Lunds universitet

Kim Salomon

Bilaga:

Återkoppling från tidigare ansökan:

Idéer och värderingar i det sociala livet

Dygdetiska föreställningar

I vår egen tid framstår dygdebegreppet som på en gång tidlöst och otidsenligt, menar Peter Aronsson m. fl. i antologin *Dygder som drivkraft och föredöme*, 2000. Otidsenligt på grund av den konservatism som begreppet förknippas med, men även tidlöst i bemärkelsen att moralföreställningar, i vår egen tid ofta uttryckt som etik, alltid framstår som väsentliga och idag dessutom möter ett växande intresse. Detta återspeglas i nya forskningsprojekt både sådana som handlar om dygden i ett historiskt perspektiv (Collstedt 2006; Östlund 2006; Aronsson m. fl. 2000), och sådana som försöker ringa in dygder med relevans i det moderna samhället – som exempelvis empati, integritet, rättvisa, solidaritet och omdöme, för att nämna några (Aronsson m. fl. 2000). *Vilka* dygder man betonar varierar alltså över tid och rum samtidigt som dygderna *i sig* förändras till sitt innehåll genom att de ständigt konkretiseras i nya sammanhang (Aronsson m. fl. 2000).

Dygder handlar om värdefrågor och har som sådana diskuterats i alla tider. De fångar därmed också djupare mentala strukturer i de tider vi undersöker. De klassiska dygderna är mod, rättrådighet, måttfullhet, vishet och pietet eller respekt för det heliga. Men dygderna är också sammanlänkade med bestämda laster (som girighet, högmod, vrede avund och lättja) och dygd och last kan knappast tänkas utan varandra. Begreppen dygd och last låter högtravande för en modern människa men har alltid ytterst berört människors vardagliga liv och tjänat som vägledning i olika beslutssituationer. Att leva efter dygden och att ha det goda för ögonen uttryckte den livshållning en människa skulle ha. Individerna erhåller dygderna som ett led i sin fostran men omsätter sedan dygderna i sin sociala praktik i nya sammanhang där dygden successivt förändras och anpassas till nya verkligheter, menar Aronsson m. fl. Dygderna är med andra ord i ständig rörelse, men som etiska värdefrågor förblir de alltid väsentliga och aldrig föråldrade. Nära dygdetiska föreställningar låg också antikens doktrin om vänskap där den ideala vänskapen förknippades med dygd och vishet också i det offentliga livet. Aristoteles idéer om vänskap handlade enligt senare filosofer mera om etik och politik, än om känslor. Dessa idéer omformades sedan under medeltid och tidigmodern tid på ett komplicerat sätt (Österberg, pågående arbete, utk. 2007).

Heder och ära

I det förmoderna samhället framstår hedern som ett centralt värde för den enskilde individen och hans självuppfattning men också som en egenskap som kommunicerats socialt och som en integrativ värdegemenskap. Hedern intog en framskjuten plats i människors tankevärld redan i vikingatiden, med dess mer arkaiska hedersuppfattning, och ända fram till modern tid då det mer formaliserade, kollektivistiska hederstänkandet upplöstes. Även om hederstänkandet fortlevt över århundraden har innehållet omvandlats i takt med samhällets förändringar och under inflytande av kristendomen och annat tankegods. Heders- och ärestänkandet har varit fundamentala tankesystem som varje individ burit med sig, beaktat i sina handlingar och som färgat individens uppfattning om världen och värdering av händelser, på samma sätt som religionen. Hedern var, i det förmoderna och tidigmoderna samhället, en förutsättning för umgänge och acceptans mellan människor – mellan sockenbor på landsbygden, inom städernas hantverksskrån liksom t. ex. för umgänget mellan adliga militärer i stormaktstidens Sverige. I takt med ett ökat intresse för kulturhistoriska perspektiv och med influenser från New Cultural History, har värdesystem som

heder och ära fått ett förnyat intresse (Lindstedt Cronberg 1997, 2005; Collstedt 2006; Sandmo 1999, 2006; Österberg 2005).

Heder, ära och dygd kan uppfattas som integrativa krafter, som medverkat till att hålla ihop samhället i äldre tid, och de är viktiga begrepp för vår förståelse av det förflutna, som placerar oss i det moraliska rummet. Begreppen har också relevans över avsevärda tidsrymder och påverkas av och omformas i mötet med andra nya eller återupptäckta tankesystem.

II. *Existens och livshållning*

Ett grundläggande villkor för människans existens är hennes ändlighet. Livet inramas av en början och ett slut, av födelse och död. Denna omständighet ligger till grund för att människan ställer frågor kring mening. Utifrån de kunskaper vi tillägnar oss om människans liv, formuleras livshållningar vars innehåll syftar till hjälp och svar på överväganden om varför vi lever, varför vi dör och hur vi under vårt livsspänn kan finna vägar att leva i enlighet med våra övertygelser. Formaliserade uttryck för dessa frågor och reflexioner är olika filosofier, teologier, idésystem och livssyner. Fyra frågor förefaller vara styrande:

Varför lever vi (existensfråga)?

Hur ska vi leva (livshållningsfråga)?

Vad är gott (etisk fråga)?

Varför dör vi (meningsfråga)?

I vår västerländska idétradition finner vi i framförallt antiken avancerade filosofier kring frågan om vad som är gott, det goda livet, hur en god samhällsmedborgare bör vara, synen på vänskapen, kärleken och döden. Sokrates hävdar i en av Platons dialoger, *Teaitetos*, att filosofi börjar med undran, d.v.s. undran över verklighetens beskaffenhet och kunskapens natur. Denna undrans kärna har just att göra med frågan om vår existens. Ett flertal av Platons dialoger, t. ex. *Gästabudet* och *Faidon*, behandlar grundläggande existensfrågor, kärleken och döden.

Arvet från antiken förvaltas på olika sätt i olika tider och får förnyad relevans i det förmoderna och tidigmoderna västerländska samhället. Det återkommer gång på gång i olika skepnader, som t. ex. hos Thomas av Aquino när han vidareutvecklar gudsbevisen utifrån Aristoteles föreställning om en ”orörd rörare”. Ett belysande exempel från tidigmodern tid är filosofen Anne Conway (1631–1678), författare till *The Principles of the Most Ancient and Modern Philosophy*, som är intressant ur flera aspekter. Hon skapar en för sin period självständig och originell filosofi bestående av impulser från kväkarna, kristen teologi, luriansk kabbala och aristotelisk metafysik. Hos den samtida Descartes (1596-1650) finner vi den platoniska traditionen ånyo omsatt i tanken på medfödda idéer som en förutsättning i människans kunskapsbildande. Hos David Hume (1711-1776) finner vi att hans radikala på erfarenhet grundade kunskapssyn har sina viktigaste rötter hos filosofen Sextus Empiricus (200 e. Kr.). Och Hume använder den platoniska dialogen som förebild i en av sina viktigaste religionsfilosofiska texter, *Dialogues concerning Natural Religion*.

I dagens filosofiska tradition kan skönjas ett nyväckt intresse för filosofiska tankegångar som berör existensens mening. Vilken är verkligheten, hur bör det goda livet levas, vad kännetecknar en god samhällsmedborgare? Filosofin betraktas ibland till och med i ett terapeutiskt perspektiv. Exempel på att filosofin förväntas kunna ge tröst är den senantike filosofen Boethius *Filosofins tröst* och en nutida filosof Bryan Magee och hans bok *En filosofis bekännelser*, 1998. Ännu ett intressant och spännande exempel är den skeptiska livshållningen vars centralgestalt är *Sextus Empiricus* (200 e. Kr.). På senare år har skepticismen rönt en allt större uppmärksamhet. Två skäl kan urskiljas för detta intresse. Dels kan den skeptiska filosofin beskrivas som transformativ,

d.v.s. den vill förändra människans syn på existensens antagna absurditet så att hon kan nå sinnesfrid, dels den postmoderna strömningens påfallande intresse för det grekiska idéarvet. Jacques Derrida t. ex. använder, i arbetet med sin särpräglade språkfilosofi, antikt material och den antika grekiskans ord och begrepp. Feminister som t. ex. Pamela Sue Anderson (*The Feminist Philosophy of Religion*, 1998) och Julia Kristeva (*Tales of Love*, 1987) gör ett likartat bruk av grekisk text- och tankevärld, den förste med syfte att finna plats för kvinnan i filosofihistorien. En intressant omständighet är att dagens postmodernt orienterade filosofer letar fram sitt material i antikens källor och därefter tar ett stort kliv rakt in i upplysningen och 1800-talet för att så småningom hamna i vår egen samtid.

Sammanfattning

Med nätverket *Livshållningar: idéer, dygder och värden* vill vi rikta fokus mot hur människor orienterat sig i det moraliska rummet i förmodern och tidigmodern tid. Forskarens intressen styrs i någon mån alltid av tankar och problematiker i forskarens egen samtid, och i olika sammanhang framträder idag ett förnyat intresse för antikens idévärld och dess existentiella föreställningar kring t. ex. dygd, kärlek, vänskap och död. Antikens tankegods används ständigt, det brukas och återbrukas i cykliska förlopp och har tydligtvis fortfarande något att tillföra när vi söker förstå oss själva här och nu. I förmodern och tidigmodern tid hämtades bland annat inspiration från antik moralfilosofi som gav vägledning i moraletiska frågor och som utgjorde underlag för värderingar och livshållningar, jämsides med religionens etiska regler. Vi menar att just "det moraliska rummet" med frågor kring idéer, värderingar och existens- och livshållningfrågor är tematiker som framstått som väsentliga i det äldre samhället och där fördjupade studier är viktiga för vår förståelse av det förflutna. Detta är samtidigt teman som har stor relevans över lång tid.

Kort sagt: det finns i dagens forskning ett ökat intresse för existentiella och etiska fenomen, generellt, men också för att se kopplingarna till de föreställningar från antiken som återkommer i nya tankar och constellationer, närmast cykliskt. Nätverkets inriktning skulle på detta sätt kunna kopplas till tankarna om "bruk och återbruk" av äldre idéer (jfr PM av Österberg & Blücker). Samtidigt kan tematiken länkas till teoribildningar rörande det förmoderna, det tidigmoderna och moderna samhället. I dessa teorier och modeller som ofta lanserats av moderna samhällsforskare, t. ex. Anthony Giddens, spelar människors livshållningar en stor roll. Så menar Giddens m. fl. att den förmoderna perioden allmänt präglades av tron på en magisk-religiös värld, samtidigt som det sociala livet kittades samman av tilltro till det näraliggande sociala: släkt, vänskap, heder och ära. Det är angeläget med ny forskning på dessa områden för att bl. a. nyansera eller problematisera dessa modeller som spelar en ofta stor roll för modernhistorisk forskning.